

Я. Д. Малкіна,  
аспірант кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу,  
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана"  
ORCID ID: 0000-0002-3307-9398

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.21—22.101

## НОВА КЛАСИФІКАЦІЯ ВИТРАТ ТА СИСТЕМА УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКОВИМИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ БАНКІВ УКРАЇНИ

Ya. Malkina,  
Postgraduate student of the Department of Credit and Budget Institutions Accounting  
and Economic Analysis, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

### NEW CLASSIFICATION OF EXPENDITURE AND MANAGEMENT ACCOUNTING SYSTEM OF SETTLEMENTS ON TAX LIABILITIES OF BANKS OF UKRAINE

*У статті проаналізовано роль управлінського обліку понесених витрат банку на розрахунки за податковими зобов'язаннями. Встановлено, що управлінський облік є ефективним інструментом управління, що дозволяє сформуванню якісного обліково-аналітичного забезпечення для оптимізації податкового навантаження на установи фінансово-кредитного сектору. Під витратами банку за податковими розрахунками слід розуміти витрати, понесені власне на оплату податкових зобов'язань за результатами банківської діяльності, здійснені у процесі контролю за розрахунками з бюджетом клієнтів та інші витрати, пов'язані з виконанням функцій податкового агента. В управлінському обліку витрати, понесені в процесі розрахунків за податковими зобов'язаннями, запропоновано поділяти на такі групи: витрати на оплату податків і зборів, витрати на заробітну плату, витрати на технічне обслуговування (включає витрати на технічне забезпечення та витрати у процесі проведення семінарів з метою підняття технічних та методологічних навичок роботи працівників), витрати на обслуговування операцій (комісійні винагороди, непрямі витрати на консультаційні, інформаційні та аудиторські послуги, витрати на врегулювання спорів у судах) та непередбачувані витрати.*

*У роботі описано систему оцінки, принципи групування та запропоновано перелік рахунків фінансового обліку у частині витрат на здійснення банківських розрахунків за податковими зобов'язаннями із зазначенням відповідного рахунку податкового обліку.*

*Акумуляовані витрати на рахунках управлінського обліку (класу 8) переносяться на рахунки витрат фінансового обліку (клас 7), надалі слідує списання витрат у кінці місяця на рахунок результатів звітного періоду. Формування достовірних даних щодо витрат за операціями банку є важливим завданням управлінського обліку з питань оподаткування. На основі даних управлінського обліку формується обліково-аналітичне забезпечення аналізу розрахунків за податковими зобов'язаннями.*

*У процесі дослідження були враховані основні проблеми, які виникають під час впровадження управлінського обліку розрахунків за податковими зобов'язаннями. Нова класифікація витрат поклала основу для розробки нових підходів відображення в обліку результатів розрахунків за податковими зобов'язаннями банків України, що зумовлює актуальність дослідження.*

*This article provides analysis of the role management accounting takes in the process of bank settling for the tax liabilities. It is well established that management accounting is an effective tool which allows the formation of a high-quality accounting and analytical support in order to optimize the tax burden on institutions of the financial and credit sector.*

*The bank's expenses in the process of settling for the tax liabilities should be understood as the costs incurred in the actual payment of tax liabilities based on the results of banking activities, incurred in the process of controlling clients' payments to the budget and other costs when the bank performs as a tax agent. It is proposed to divide the costs incurred in the process of calculation of tax liabilities during the management accounting into the following groups: cost of taxes and fees, wage costs, maintenance costs (include costs of training courses and technical support in order to evaluate techniques and methodologies of workers), operational maintenance costs (commissions, indirect costs of consulting, information and audit services, court settlement costs) and other unforeseen costs.*

*The paper describes the valuation system, the principles of grouping, and proposes implementing a way of calculation of the financial account to cover the bank's tax liabilities, indicating relevant tax accounts. Accumulated expenses in the accounts of management accounting (class 8) are transferring*

*to the expense accounts of financial accounting (class 7), at the end of the month expenses appear on the bank's financial report account.*

*The formation of reliable data on the costs of the bank's operations is an important task of management accounting for taxation purposes. The study considered the main problems that arise in the implementation of management accounting calculations for the tax liabilities. This new classification of expenditure establishes the foundation for the development of new approaches to reflect in the accounting for calculations of the tax liabilities of banks of Ukraine, which had ensured the relevance of the work.*

*Ключові слова: управлінський облік, банківські витрати, податкові зобов'язання, банки України.*  
*Key words: management accounting, bank's costs, tax liabilities, Ukrainian banks.*

## МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для написання статті використано результати досліджень провідних вчених-економістів. Досягненню цілі сприяли загальнонаукові методи: аналіз і синтез, абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формування висновків), історико-економічний та класифікаційно-аналітичний.

## АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Результати наукових досліджень виникнення та подальшого розвитку управлінського обліку відображені у працях багатьох вітчизняних авторів. Зокрема, Л.І. Хоружий, зазначає, що виникнення управлінського обліку, як феномена, виникає із необхідністю деталізації інформації у сільському господарстві в країнах античного світу. В.Я. Соколов виникнення управлінського пов'язує лише з появою аналітичної бухгалтерії у Франції та, власне, управлінського обліку в США [2]. С.Ф. Голов, В.І. Ткач, А.Ягурова, Р.С. Коршикова актуалізують етапи становлення та виникнення маржинального управлінського обліку [3]. Так чи інакше, управлінські рішення завжди потребували більше інформації. У банківських установах управлінський облік розглядали: С.М. Міщенко, В.І. Ричаківська, М.І. Савлук, А.М. Герасимович, І.М. Парасій-Вергуненко, Л.П. Снігурська. Проблемами організації і методології управлінського обліку займалися: Ф.Ф. Бутинець, Л.М. Кіндрацька, В. Кужельний, В.Г. Лінник, А.М. Мороз, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко, М.Т. Білуха, А.М. Герасимович, З.В. Гуцайлюк, С.Я. Зубілевич, Г.Г. Кирицев. Загалом наукові напрацювання дослідників взаємодоповнюючі, проте розгляд проблеми впровадження та вдосконалення системи управлінського обліку в комерційних банках у частині оптимізації рівня податкового обтяження та ведення обліку розрахунків за податковими зобов'язаннями залишається актуальними.

## ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Удосконалення організації теоретичних та практичних аспектів ведення управлінського обліку розрахунків за податковими зобов'язаннями банків з метою комплексного аналізу податкового навантаження на кредитно-фінансовий сектор України.

## ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Управлінський облік виокремився із системи бухгалтерського обліку з метою уніфікації та доповнення процедур калькуляції та деталізації витрат, пов'язаних з податковими зобов'язаннями. Організація управлінсь-

кого обліку здійснюється суб'єктами господарювання самостійно. Його положення описуються у внутрішніх інструкціях, інших внутрішніх документах. Вони, в числі інших, стосуються витрат установи на сплату податкових зобов'язань, методів їх обліку та розрахунку згідно рекомендацій податкових органів, постанов Правління НБУ та інших нормативно-правових актів державного регулювання банківської сфери. У Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" управлінський облік зводиться до системи обробки та підготовки інформації про діяльність для внутрішніх користувачів. До складових системи управлінського обліку відносяться: планування, внутрішній облік, аналіз доходів та витрат, рівня виконання планів та побудова прогнозів щодо напрямів майбутньої діяльності.

О'єктом управлінського обліку розрахунків за податковими зобов'язаннями є сукупна діяльність банку, пов'язана з виконанням його податкових обов'язків. Предметом розрахунків виступають банківські операції, які підлягають оподаткуванню та операції, пов'язані з розрахунками за податковими зобов'язаннями банку загалом.

Управлінський облік податкових розрахунків спрямовується на своєчасне забезпечення менеджерів та центрів відповідальності необхідною інформацією, визначення оптимальної та адекватної оцінки податкового обтяження банківських операцій, зниження податкового навантаження банку загалом. Управлінський облік також стосується регулярного подання управлінської звітності. Інформація управлінського використовується в процесі планування і впровадження бюджетів, може бути використана для побудови ефективної структури діяльності, що посилює контроль за належним дотриманням положень внутрішнього та зовнішнього податкового поля.

Управлінський облік доцільно здійснювати відповідною службою банку централізовано. Форми звітності, періодичність та центри відповідальності регламентуються керівництвом банку (в окремих випадках — опосередковано акціонерами). До повноважень служби управлінського обліку відносять:

- розробка методологічних засад облікового блоку системи розрахунків (вибір моделі обліку, системи внутрішніх грошових потоків та прогнозів, розробка форм первинної документації і системи документообігу);
- розробка форм внутрішньої управлінської звітності;
- організація процесу бюджетування, внутрішнього аналізу та механізму контролю;

— розробка внутрішнього аналітичного забезпечення організації управлінського обліку;

— визначення працівників, відповідальних за ведення управлінського обліку, затвердження посадових обов'язків.

Загалом інформації фінансового та податкового обліку недостатньо для здійснення фундаментального аналізу податкового навантаження. У фінансовій звітності відображається загальний стан діяльності. Відповідно, інформація управлінського обліку є інформаційним пластом для аналізу витрат установи, дослідження податкових ризиків банків та вивчення доцільності витрат, понесених банком у процесі розрахунків до податковими зобов'язаннями.

Важливим напрямом дослідження є класифікація витрат з метою їх подальшого аналізу. Поділ в управлінському обліку витрат на групи за видами банківських операцій, за структурними підрозділами, які одержують або здійснюють відповідні витрати не є новим. Загалом система управлінського обліку організовується, виходячи з власних потреб банку, його організаційної структури, масштабів та політики майбутніх напрямів діяльності. Варто забезпечити не лише вільне оперування різноманітними методологічними підходами, але й уникнути значної кількості помилок в процесі налагодження якісної системи управління.

Відповідно до функціональних напрямів банківських розрахунків за податковими зобов'язаннями обсяг витрат можна розрахувати так:

$$F1 = a + (b+c) \times x + d + e \quad (1),$$

a — сума нарахованих податків та зборів, що сплачуються банками в обов'язковому порядку;

b — сума нарахованих податкових платежів b, які залежать від результатів його діяльності банку за податковий період;

x — коефіцієнт зміни обсягу податкової бази порівняно з попередніми розрахунками. В основу розрахунків покладено співставлення запланованого виду діяльністю результатів минулих років. Таку інформацію доцільно наводити у внутрішній звітності та податкового планування і розраховується за простою формулою:

$$x = \frac{\text{об'єми діяльності за даними минулого періоду, року (n - 1)}}{1 - \text{прогнозований об'єм діяльності період, що розраховується (n)}} \quad (1.1),$$

c — витрати, що пов'язані з розрахунками податкових різниць майбутніх періодів та минулих років, залежать від результатів діяльності;

d — податкові різниці, що виникають постійно і підлягають прогнозуванню;

e — вартість додаткових податків та зборів банку, що виникають у процесі сплати податків та залежить від кількості використання трудових ресурсів у розрізі наступних показників: кількість працюючих, затрати часу, об'єму заробітної плати, премій та інших винагород.

$$F2 = a + b + c + d \quad (2),$$

a — прямі витрати на оплату праці департаменту бухгалтерії, відповідальні за проведення податкових розрахунків;

b — оплата праці підрозділу бухгалтерії, залученої до операцій з податковими розрахунками банку, що

провадяться від імені третіх осіб податковими агентами;

c — непрямі витрати на оплату праці (оплата праці персоналу із технічної забезпечення безперебійної роботи АБС, оплата за налаштування програмного забезпечення для подання звітності, комп'ютерного обладнання, допоміжної техніки);

d — непрямі витрати на додаткове навчання персоналу, податкові консультації.

### 3. Витрати на технічне обслуговування

Витрати на адміністрування розрахунків за податковими зобов'язаннями передовсім пов'язані з технічною базою банку. Для зручності аналізу доцільно витрати поділити у такий спосіб:

1) матеріальні: вартість технічного обладнання, основних засобів та приміщень, канцелярських матеріалів, що використовуються під час проведення та контролю податкових розрахунків банком;

2) нематеріальні — пов'язані з купівлею та використанням інтелектуальної власності, технічних програм та послугами щодо їх обслуговування.

Загальна формула суми витрат на технічне обслуговування розрахунків за податковими зобов'язаннями комерційних банків має:

$$F3 = a + b + c \quad (3),$$

a — витрати банку на амортизацію, утримання технологічного обладнання, витрати на оплату послуг зв'язку (пошта, телеграф, телефон, факс, стільниковий зв'язок й подібні витрати) та інші витрати, пов'язані із забезпеченням належних умов праці бухгалтерського персоналу;

b — витрати на програмне забезпечення, продовження ліцензії, оновлення та купівлю патентів програмних розробок для обліку податкових розрахунків, моніторингу та контролю за податковими розрахунками клієнтів.

c — витрати на навчання та проведення семінарів. У контексті розгляду програмного та технічного забезпечення слід враховувати також витрати банку, пов'язані з оплатою послуг на навчання персоналу щодо роботи з програмними засобами та інші семінари. Навчання може проводитись як в стінах банку, у вигляді випробуваних стажувань на новій посаді, так і поза його межами, наприклад, виїзні семінари. Витрати на навчання працівників з питань податкового законодавства виокремлено в групу "витрати на навчання та семінари".

$$F4 = a + b + c + d \quad (4),$$

a — комісійна винагорода за розрахунково-касове обслуговування, інші додаткові утримання, які становлять витрати банківської установи у процесі сплати та контролю розрахункових операцій за податковими зобов'язаннями;

b — непрямі витрати на винагороди за консультаційні, інформаційні, аудиторські та інші послуги, що їх отримує платник податку для забезпечення стабільного правового функціонування своєї діяльності;

c — витрати на врегулювання спорів у судах, що стосуються предмету дослідження роботи;

d — непередбачувані витрати.

**Перелік напрямів витрат банків у процесі проведення розрахунків за податками та зборами**

1- податкові витрати банку та його структурних підрозділів. Потребує функціональну класифікацію або структуризацію за видами податків, котрі формують видатки банку, включаються до фінансових результатів за період.

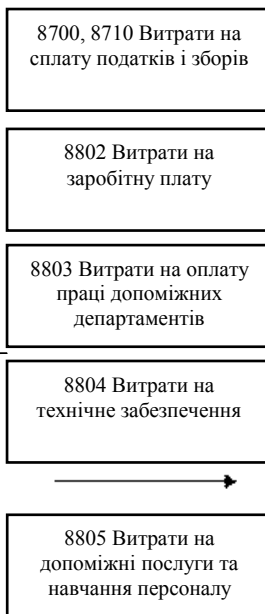
2- витрати, що пов'язані з проведеннями податкових розрахунків; адміністративні витрати на забезпечення контролю дотримання податкових обов'язків банками; витрати на проведення інших бухгалтерських процедур, котрі здійснює банківська установа як платник податків, та як податковий агент.

3- результати діяльності (витрати) центрів відповідальності та системи внутрішнього контролю за податковими розрахунками.

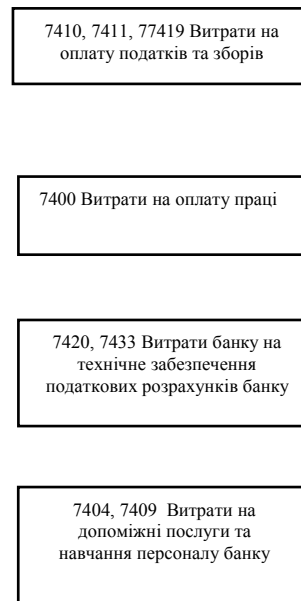
4- витрати на забезпечення бюджетування та прогнозування майбутніх напрямів діяльності з урахуванням рівня податкового обтяження операцій банків України та пошуку оптимальних видів діяльності.

5- витрати, понесені у процесі формування внутрішньої звітності.

**Рахунки 8 Класу**



**Рахунки 7 Класу**



**Рис. 1. Схема відображення в обліку із застосуванням 8 класу витрат, понесених банком у процесі його розрахунків за податковими зобов'язаннями**

Джерело: розроблено автором з використанням Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України [1].

Загальну функцію витрат можливо описати так:

$F(\text{заг.}) = F1 + F2 + F3 + F4 + C$ , де C — непередбачувані витрати, пов'язані зі податковими розрахунками, які, зазвичай, носять одноразовий характер.

В основу запропонованої системи поділу витрат банків покладено різні функціональні ознаки, пов'язані з його відповідальністю як платника податку і як податкового агента. Її рекомендовано використовувати в обліково-аналітичній роботі, що дасть можливість приймати ефективні управлінські рішення, пов'язані з оптимізацією банківських витрат.

В процесі складання проведення кожної операції присвоюються додаткові аналітичні коди, уможливають розподіл отриманої інформації в податковому, управлінському та фінансовому обліку за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Управлінський облік банківських операцій з податковими зобов'язаннями ведеться на рахунках класу 8 Плану рахунків. Класично, витрати класу 8 в управлінському обліку закриваються в кінці місяця та переносяться на рахунки витрат за звітний період. За допомогою коригувань і мепінгу проведення (перетворення даних з форми одного виду на іншу) формуються облікові дані на рахунках податкового та фінансового обліку за МСФЗ. Надалі формуються дані управлінського обліку, як доповнення до бухгалтерського, показано на рисунку 1.

Інформація на рахунках класу 8 відображається так:

Рахунок 8801 "Витрати на сплату податків та зборів" — сума податків та зборів, що нараховані за результатами звітного періоду і підлягають сплаті.

Рахунок 8802 "Витрати на оплату праці персоналу" — суми виплачених премій, відпускних, додаткових виплат

працівникам, які займаються обліком, аналізом податкових розрахунків з оцінкою на основі методу нормування праці. Нормативи праці — найпростіший метод оцінки результатів діяльності, і не позбавлений окремих недоліків.

Нормування праці здійснюється на основі науково-обґрунтованих, централізовано розроблених показників витрат часу. Виникнення методів нормування праці з метою контролю та калькулювання загальних витрат датується ще початком двадцятого століття і пов'язані із теорією Ф.Тейлора. Із середини 1950-х років управлінський облік став сприйматися як система калькулювання витрат, у тому числі витрат на трудові ресурси керівних посад.

Витрати на оплату праці апарату управління обліковою відповідно до посадового розпису працівників бухгалтерських служб, департаментів інформаційних технологій та системи внутрішнього контролю, економічних аналітиків, керівників департаментів та інших осіб, залучених до виконання банком функціональних обов'язків як платника податків і як податкового агента.

Рахунок 8803 "Витрати на оплату праці допоміжних департаментів" — оплата працівникам, зайнятим забезпеченням надійного функціонування технічних засобів системи обліку та звітності за операціями з оподаткування (розробка й тестування програмного забезпечення, стабільна та надійна робота АБС та іншої техніки, що використовується).

Рахунок 8805 "Витрати на допоміжні послуги й навчання персоналу банку". Такі витрати слід виокремити в окрему групу, як такі, що: а) зазвичай носять разовий

характер; б) пов'язані з розрахунками із третіми особами.

Рахунок 8804 "Витрати безпосередньо на технічне забезпечення податкових розрахунків банку". Науково-технічний прогрес додав до обліку адміністративних витрат амортизаційний знос обчислювальної техніки, комерційні витрати, витрати на підтримання ділової репутації. З огляду на це, враховуючи високий рівень автоматизації бухгалтерських процедур та орієнтованість на продуктивність, а не на час, витрачений працівником на робочому місці, посадовий оклад формується за рахунок покладених обов'язків. Йдеться про нарахування винагороди за підвищену відповідальність, змінюються підходи до оплати праці банку. Це стосується бухгалтерського персоналу, відділів внутрішнього контролю та технічної підтримки, залучених до податкових розрахунків банку. Розроблено розгорнутий перелік рахунків витрат фінансового обліку у процесі проведення банком розрахунків за податковими зобов'язаннями (табл. 1).

## ВИСНОВКИ

Банківські операції у процесі розрахунків за податковими зобов'язаннями є витратами для установ: у вигляді вартості податкові платежі до бюджету та як витрати на виконання податкових обов'язків банку, пов'язаних з податковими зобов'язаннями. Впровадження деталізованої системи управлінського обліку розрахунків за податковими зобов'язаннями вітчизняних банків дозволить не тільки одержувати інформацію про виробничі процеси, але й оперативного використовувати її при прийнятті управлінських рішень. Така реорганізація системи управління розрахунками за податковими зобов'язаннями відкриває принципово нові можливості аналізу податкового навантаження банків України.

### Література:

1. Постанова Правління Національного банку України "Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку" від 11.09.2017, №89 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/v0089500-17>.
2. Соколов Я.В. История бухгалтерского учета: учеб. / Я.В. Соколов, В.Я. Соколов [Текст]. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 272 с.
3. Добровський В.М. Управлінський облік: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В.М. Доб-

**Таблиця 1. Відображення в обліку витрати комерційних банків України у процесі їх розрахунків за податковими зобов'язанням**

Фінансовий облік		Податковий облік	
№ рахунку 7 класу Плану рахунків	Назва балансового рахунку	№ відповідного рахунку	Назва відповідного рахунку управлінського обліку
1	2	3	4
Витрати на плату податків та зборів			
АП7900	Податок на прибуток	8710k000000	Податок на прибуток
A7410	Податок на додану вартість	8700k000000	Сума податку на додану вартість, сплачена у складі ціни придбання товарів (робіт, послуг) банківською установою
A7411	Податок на землю	8701k000000	Плата за землю
A7419	Сплата інших податків та обов'язкових платежів, крім податку на прибуток	8702k000000	Податок на нерухоме майно, відміне від земельної ділянки
A7419	Сплата інших податків та обов'язкових платежів, крім податку на прибуток	8702k200000	Податок на транспорт
A7419	Сплата інших податків та обов'язкових платежів, крім податку на прибуток	8705k000000	Інші податки та збори
Витрати на оплату праці			
A7400	Основна і додаткова заробітна плата	8802k000000	Оплата бухгалтерському персоналу, зайнятому веденням податкових розрахунків
Витрати на допоміжні послуги та навчання персоналу банку			
A7404	Витрати на підготовку кадрів	8805k000000	Витрати на тренінги та лекції для персоналу
A7409	Інші витрати на утримання персоналу	8805k000000	Інші витрати, пов'язані з персоналом
Витрати банку на технічне забезпечення податкових розрахунків банку			
A7433	Інші експлуатаційні витрати	8804k000000	Витрати, пов'язані з утриманням обладнання
A7420	Витрати на утримання власних основних засобів і нематеріальних активів	8804k000000	Витрати на утримання програмних продуктів та АБС

Джерело: розроблено автором з використанням Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України [1].

ровський, Л.В. Гнилицька, Р.С. Коршикова; За ред.: В.М. Добровський; Київ. нац. екон. ун-т К.: КНЕУ, 2003. — 235 с.

4. Ткач В.И., Ткач М.В. Управленческий учет: международный опыт. — М.: Финансы и статистика, 1992. — 160 с.

### References:

1. National Bank of Ukraine (2017) 2017), "Resolution of the National Bank of Ukraine; Plan, Instruction, Requirements, Specification № 89. "On approval of normative legal acts of the National Bank of Ukraine on accounting", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/v0089500-17> (Accessed 31 October 2020).
2. Sokolov, Ya.V (2004), Ystoryia bukhhalterskoho ucheta [The history of accounting], Fynansy y statystyka, Moscow, Russia.
3. Dobrovs'kyj, V.M. Hnylyts'ka, L. V. and Korshykova, R. S. (2004), Upravlins'kyj oblik [The management accounting], KNEU, Kyiv, Ukraine.
4. Tkach, V.Y. (1992), Upravlencheskyj uchet; mezhduнародnyj opyt. [The management accounting: international experience], Fynansy y statystyka, Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2020 р.